

СКІРО-ГАЛАТСЬКА НАВАЛА БЛИЗЬКО 215 Р. ДО Н. Е. ЯК ПРИЧИНА ЗАГИБЕЛІ ВЕЛИКОЇ ХОРИ ОЛЬВІЇ ТА МАСОВОЇ ТЕЗАВРАЦІЇ СКАРБІВ «БОРИСФЕНІВ»

THE SKYRO-GALATIC INVASION AROUND 215 BC AS THE CAUSE OF THE COLLAPSE OF THE OLBIAN BIG CHORA AND THE MASS BURYING OF TREASURES OF «BORYSPHENES»

Представлена тема присвячена проблемі запровадження в науковий обіг сучасної хронології карбування ольвійських «борисфенів»⁹, яка ґрунтується на єдиній хронологічній та просопографічній платформі – синхронізованому епонімному каталозі Ольвії *IPE I*² 201 та є відповідною іншим епіграфічним пам'яткам (лапідарному архіву, графіті, магічним написам, легендам інших монет, агораномних гир та клейм тощо): карбування «борисфенів» відбувалося з 331–330 р. до н. е. упродовж не менш 110 років зі значними перервами; завершення їхньої емісії належить до 220 – 218 рр. до н. е.¹⁰, чи навіть, до 217–216 р. до н. е.¹¹.

Водночас скарби «борисфенів» (з монетами останніх груп), пов'язані із загибеллю Правобережної ольвійської хори, видавці¹² датують не пізніше 250 – 240 рр. до н. е., або навіть 280 – 275 рр. до н. е. Такі хронологічні неузгодженості визначають нагальну потребу дослідження хронології та історичних обставин загибелі Правобережної ольвійської хори в III ст. до н. е., що супроводжувалося тезаврацією скарбів «борисфенів».

Огляд досліджень показав, що причиною колапсу Правобережної хори Ольвії є скіро-галатська навала, про загрозу якої йдеться в декреті на пошану Протогена. Дослідники датують навалу серединою III ст. до н. е. водночас приймають дату видання протогенівського декрету останньою чвертю – рубіжом III–II ст. до н. е. Ми встановили, що дата колапсу Правобережної хори Ольвії, як середина III ст. до н. е. введена в науковий обіг В. В. Рубаном¹³

⁹ Ніколаєв М. І. Хронологія ольвійських «борисфенів». Український нумізматичний щорічник. 2020. 4. С.14–42.

¹⁰ Там само.

¹¹ Николаев Н. И. Просопография Ольвии Понтийской V в. до н. э. – I в. н. э. С. 218–220.

¹² Орлик В. М. Скарб ольвійських «борисфенів» із с. Яселка Очаківського району Миколаївської області. V Міжнародна наукова конференція Актуальні проблеми нумізматики у системі спеціальних галузей історичної науки. Тези доповідей V міжнародної науково-практичної конференції, 21–22 червня 2018 р. Меджибіж – Переяслав-Хмельницький – Кропивницький –Київ. 2018. С. 13–14; Піворович В. Б. Монети і скарби півдня України. Херсон. 2009; Смирнов А. И., Олейниченко Е. В. Клад ольвийских бронзовых монет конца IV–начала III века до н. э. (предварительный анализ). Древнее Причерноморье. IX. 2011. С. 451–456.

¹³ Рубан В. В., Урсалов В. Н. Ольвийские монеты из античных сельскохозяйственных вилл Бугского лимана. Вестник древней истории. 1978. № 3. С.82–88; Рубан В. В. Проблемы исторического развития Ольвийской хоры в IV–III вв. до н. э. Вестник древней истории. 1985. № 1. С.26–46.

.....
на підставі знахідок «борисфенів», завершення карбування яких, з покликанням на схему П. О. Карышковського¹⁴, на той час належало до 250 рр. до н. е. (інші хронологічні індикатори не існують).

Нами пропонується об'єктивний хронологічний індикатор загибелі Правобережної хори Ольвії на ґрунті дослідження декрету IPE I² 32 на пошану Протогена, де йдеться про загрозу навали. Раніше ми встановили, що хронологія подій декрету починається приблизно з 263 р. до н. е.¹⁵ до приблизно 240–230 рр. до н. е.; дата випуску декрету – близько або після 230 рр. до н. е.¹⁶. З урахуванням досліджень О. Аврама¹⁷ пропонуємо удосконалений підхід до уточнення датування цієї пам'ятки: поєднання просопографії з порівняльною палеографією. Оскільки стіно будівний напис IPE I² 180 Клеомброта Пантаклова, епоніма Ольвії 222 р. до н. е. є абсолютним палеографічним аналогом декрету на честь Протогена, дата фіксації цього декрету «тяжіє» до 222 р. до н. е. Очевидно, що видання декрету на пошану Протогена та напису Клеомброта Пантаклова передують скіро-галатській навалі та хронологічно близькі 222 р. до н. е. Навала, яка, ймовірно, сталася згодом, практично збігається з пропонованою нами датою припинення карбування «борисфенів» останніх груп (220–218 рр. до н. е. чи навіть 217–216 рр. до н. е.). Таке хронологічне узгодження є підставою для висунування історичної (хронологічної) гіпотези: *традиційне датування колапсу Правобережної ольвійської хори близько середини III ст. до н. е. внаслідок скіро-галатської навали, що його запропонував В. В. Рубан, базується на єдиному хронологічному індикаторі – такої, що існувала на той час моделі карбування «борисфенів П. О. Карышковського (1968 р.). З іншого боку, видання декрету IPE I² 32 на пошану Протогена, згідно з датуванням його абсолютного палеографічного аналога – напису IPE I² 180 епоніма 222 р. до н. е. Клеомброта Пантаклова – «тяжіє» до 222 р. до н. е. Очікувана в цьому декреті навала скіро-галатів, відбулася, ймовірно, через деякий час після фіксації в мрамурі обох документів. Навала супроводжувалася тезаврацією скарбів «борисфенів», у тому числі пізніх груп. Хронологічно навала «тяжіє» до середини передостаннього десятиліття III ст. до н. е. (або ще пізніше на декілька років), тобто, сталася вже після припинення карбування «борисфенів» відповідно до нашої хронологічної моделі.*

Скорочення:

IPE I² – Latishev В. Inscriptiones antiquae orae septentrionalis Ponti Euxini Graecae et Latinae. Petropolis. 1916.

¹⁴ Карышковский П. О. Ольвийские «борисфены». 1968.

¹⁵ Николаев Н. И. Политическая и культовая элита Ольвии... С. 116.

¹⁶ Николаев Н. И. Просопография Ольвии Понтийской ... С. 193.

¹⁷ Avram A. Les premiers peuples Germaniques sur le Bas Danube. Autour du decret SEG 52, 724. Studi ellinici. Pisa-Roma. 2015. P. 27–76.

Джерела та література

1. Ю. Г. Политическая история Ольвийского полиса полиса VII–I вв. до н.э. : ист.-эпиграф. исслед. М. : Наука, 1989. 288 с.
2. Зограф А. Н. Античные монеты. М-Л. 1951.
3. Карышковский П. О. Ольвийские «борисфены». 1968.
4. Карышковский П. О. Монеты Ольвии. К. 1988.
5. Латышев В. В. Исследования об истории и государственном строе города Ольвии / [Соч.] В. В. Латышева. СПб. : тип. В. С. Балашева, 1887. XII.
6. Лейпунська Н. О. Новий напис з Ольвії. Археологія. 1990. № 3. С. 117–122.
7. Николаев Н. И. Политическая и культовая элита Ольвии IV – I вв. до н.э.: научное монографическое издание. Николаев. 2008. 262 с.;
8. Ніколаєв М. І. Хронологія декрету на честь Протогена на ґрунті синхронізації епонімного календаря Ольвії. Археологія. 2012. 1. С. 26–41.
9. Николаев Н.И. Просопография Ольвии Понтийской V в. до н. э. – I в. н. э. К. 2014.
10. Ніколаєв М. І. Хронологія ольвійських «борисфенів». Український нумізматичний щорічник. 2020. 4. С.14–42.
11. Орлик В. М. Скарб ольвійських «борисфенів» із с. Яселка Очаківського району Миколаївської області. V Міжнародна наукова конференція Актуальні проблеми нумізматики у системі спеціальних галузей історичної науки. *Тези доповідей V міжнародної науково-практичної конференції, 21–22 червня 2018 р.* Меджибіж – Переяслав-Хмельницький – Кропивницький – Київ. 2018. С. 13–14.
12. Смирнов А. И., Олейниченко Е. В. Клад ольвийских бронзовых монет конца IV– начала III века до н. э. (предварительный анализ). Древнее Причерноморье. IX. 2011. С. 451–456.
13. Рубан В. В., Урсалов В. Н. Ольвийские монеты из античных сельскохозяйственных вилл Бугского лимана. Вестник древней истории. 1978. № 3. С.82–88.
14. Рубан В. В. Проблемы исторического развития Ольвийской хоры в IV– III вв. до н. э. Вестник древней истории. 1985. № 1. С.26–46.
15. О. В. Боспорский след на скифских переправах через Днепр. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2014, вип. 41. С. 365– 368.
16. Avram A. Les premiers peuples Germaniques sur le Bas Danube. Autour du decret SEG 52, 724. Studi ellinicti. Pisa-Roma. 2015. P. 27– 76.